



HANDREIKING

# Religieus erfgoed in beweging

samen bouwen aan de  
**toekomst: inspiratie voor  
gemeenten**

## Workshop 27 november Roermond Limburg

Lilian Grootswagers (Erfgoed.nu)  
Mathilde Waalders (Gelders Genootschap)



# Programma

- Kennismaking
- Presentatie en toelichting  
*Handreiking Religieus Erfgoed in Beweging*
- Pauze
- Interactieve casus
- Terugblik en conclusies:  
wat neem je mee en wat heb je nu nodig?



**Voorwoord** 4

**Leeswijzer** 6

**Overzicht gemeenten** 10

**Hoofdstuk 1 | Communicatie** 12

Gemeente Alkmaar 14

Gemeente Doetinchem 16

Gemeente Hoogeveen 18

Gemeente Nissewaard 20

Gemeente Roermond 22

Gemeente Tilburg 24

Gemeente Westerkwartier 26

**Vijf vragen aan: Dorien de Wit** 28

**Hoofdstuk 2 | Domeinoverstijgend** 32

Gemeente Arnhem 34

Gemeente Berkelland 36

Gemeente Borne 38

Gemeente Enschede 40

Gemeente Haaksbergen 42

Gemeente Harderwijk 44

**Vijf vragen aan: Gert Harm ten Bolscher** 46

**Hoofdstuk 3 | Duurzaamheid** 50

Gemeente Smallingerland 52

Gemeente Wierden 54

**Vijf vragen aan: Jeroen Diepemaat** 56

**Hoofdstuk 4 | Erfgoedbeleid** 60

Gemeente Noordoostpolder 62

Gemeente Opsterland 64

Gemeente Utrecht 66

**Vijf vragen aan: Jaap Broekhuizen en Karien van Velsen** 70

**Hoofdstuk 5 | Gebruik en toekomst** 74

Gemeente Culemborg 76

Gemeente Deventer 78

Gemeente Haarlem 80

Gemeente Purmerend 82

Gemeente Rheden 84

Gemeente Súdwest-Fryslân 86

**Vijf vragen aan: Thijs Hendrix en Rian Schonkeren-Hendrix** 88

**Hoofdstuk 6 | Procesverloop** 92

ABG Organisatie 94

Gemeenten Alphen Chaam/ Baarle-Nassau/Gilze en Rijen 96

Gemeente Den Haag 98

Gemeente Dinkelland 100

Gemeente 's-Hertogenbosch 104

Gemeente Leiden 106

Gemeente Medemblik 108

Gemeente Meppel 110

Gemeente Nijmegen 112

Gemeente Rotterdam 116

Gemeente Schouwen-Duiveland 118

Gemeente West Betuwe 120

Gemeente Zwole 120

**Vijf vragen aan: Catherine Visser** 122

**Toelichting | Religieus erfgoed en de Omgevingswet** 126

**Hoofdstuk 7 | Ruimtelijk beleid** 130

Gemeente Apeldoorn 132

Gemeente Beekdaelen 134

Gemeente Dordrecht 136

Gemeente Maastricht 138

Gemeente Noordwijk 140

Gemeente Stichtse Vecht 142

Gemeente Vaals 144

Gemeente Westerveld 146

**Colofon** 148

# Communicatie

Expositie

Netwerk

Website

Kerkenplatform

Terugkerend overleg

Bijeenkomsten

Vast aanspreekpunt

Open Monumentendag

Fiets-/ wandelroute

Verhalenwerf

Placemaking-traject

Viering ter vaststelling  
kerkenvisie

Boek

Festival

## Alkmaar

- Behoud kerkenlandschap
- Participatie en samenwerking
- Herbestemming met kaders
- Informatie en ondersteuning (website en platform)
- Onderzoek en toekomststudies

# Erfgoedbeleid

Gebedshuizen als onderdeel van actieplan of uitvoeringsagenda

Visie en ambities met betrekking tot erfgoed

Aanwijzen gemeentelijke monumenten

Jong erfgoed/Post 65

Ensemblewerking

Historische interieurs

Zichtbaarheid en beleving

Aansluiten bij actuele thema's

Restauratie en verduurzaming

# Domein- overstijgend

Gebedshuizen als centraal punt in de samenleving

Buurthuis

Sociale, maatschappelijke en ruimtelijke waarden

Koppelkansen

RO, sport, toerisme, zorg, cultuur, duurzaamheid, leefbaarheid, sociaal domein

# Ruimtelijk beleid

Omgevingsplan

Omgevingsvisie

Woon- en dorpsvisies

Groenstructuurplan

Kaart als bijlage bij  
omgevingsplan

Nota Omgevings-  
kwaliteit

Programma  
Omgevingskwaliteit

## Apeldoorn

- Erfgoedwaardering en begraafplaatsen
- QuickScan en inventarisatie
- Participatie met eigenaren en beheerders
- Uitvoeringsagenda en beleidsverankering
- Informatievoorziening en verduurzaming

# Procesverloop

Faciliterende rol

Proactieve rol

Focus op bijvoorbeeld  
erfgoedbeleid,  
ruimtelijk beleid,  
sociaal domein,  
communicatie

Vaststelling door  
college van B&W en  
ter kennisgeving aan  
Gemeenteraad

Uitvoeringsprogramma  
of -agenda, met  
begroting door Raad  
vastgesteld

# Gebruik en toekomst

Onderhoud en  
instandhouding

Passend gebruik

Mede- of  
multifunctioneel  
gebruik

Bouwfysische  
aanpassingen

Vrijwilligers

Open en toegankelijk

Maatschappelijke  
activiteiten

Programmering  
toerisme en recreatie

Vergunnings-  
procedures

Herbestemmings-  
opgave

# Gebruik en toekomst

Onderhoud en instandhouding  
Passend gebruik  
Mede- of multifunctioneel gebruik  
Bouwfysische aanpassingen  
Vrijwilligers  
Open en toegankelijk  
Maatschappelijke activiteiten  
Programmering toerisme en recreatie  
Vergunnings-procedures  
Herbestemmings-opgave

# Duurzaamheid

Biodiversiteit (groen en religieus erfgoed)  
Energieverbruik  
Maatwerk  
Praktijk  
Inspiratie  
Budget voor energiebesparende maatregelen  
Duurzaamheidsadviezen opstellen  
Transitie visie warmte - Aardgasvrij 2030

# Communicatie

Expositie  
Netwerk  
Website  
Kerkenplatform  
Terugkerend overleg  
Bijeenkomsten  
Vast aanspreekpunt  
Open Monumentendag  
Fiets-/ wandelroute  
Verhalenwerf  
Placemaking-traject  
Viering ter vaststelling  
kerkenvisie  
Boek  
Festival

# ROLLENSPEL EN DEBAT

Doel: inzicht krijgen in belangen, samenwerking en dilemma's en oplossingen rondom religieus erfgoed.

- Uitreiking informatie
- Verdeling rollen
  - Kerkeigenaar
  - Bisdom
  - Beleidsmakers (gemeente)
  - Erfgoedorganisaties
  - Gemeenschap (religieuze en niet-religieuze inwoners)
  - Investeerders/projectontwikkelaars

Elk team krijgt tijd om een standpunt dat aangereikt wordt kort voor te bereiden en vervolgens verdedigt ieder zijn visie.

# ROLLENSPEL EN DEBAT LIMBURG

## Casus

Dorpskerk

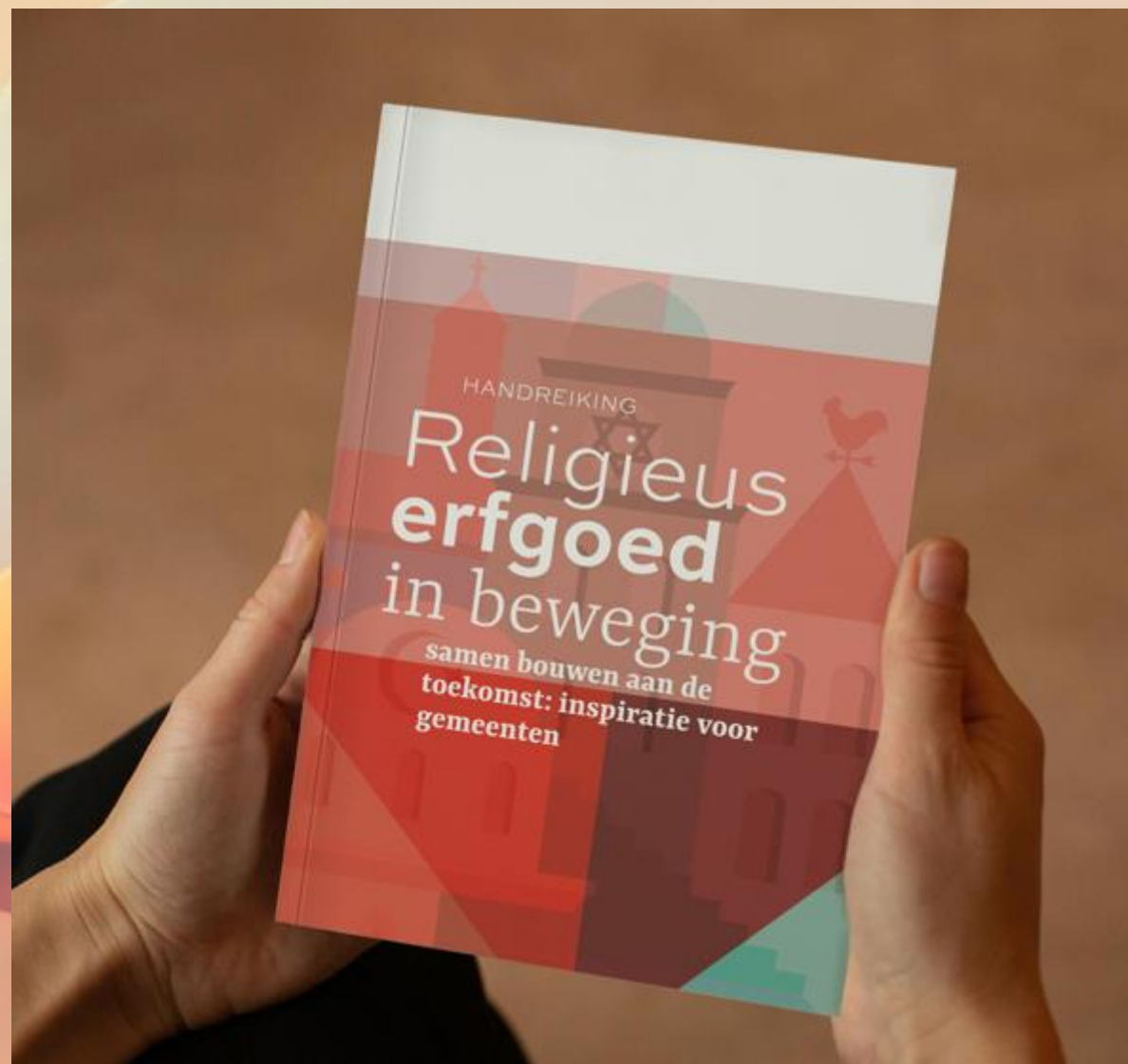
Rijksmonument

Rooms-Katholiek

Kerk staat onder druk

Parochie enigszins  
vermogend

Heeft een  
toekomstvisie en  
zoekt naar meer  
betekenis voor het  
dorp



Kerk is op zoek  
naar oplossingen  
voor toekomst-  
bestendigheid: in de  
toekomst blijft er  
gekerkt worden  
naast  
nevenfuncties.

Verduurzaming van  
het kerkgebouw is  
noodzakelijk,  
gerieflijkheid.

# Reflectie en blik vooruit



- Wat hebben we geleerd over de belangen, dilemma's, samenwerking en oplossingen --> met focus op de gemeente: wat betekent dit voor het proces en zijn er aandachtspunten?
- Wat heb je nu nodig? Hoe ga je verder?